

Hamza Gábor:

Vécsey Tamás és a jogi szemináriumok

I. A múlt században az európai egyetemek jogi fakultásainak struktúrájába beépülő szemináriumok több irányú változás következményei és eredményei. A XIX. század első évtizedeiben ölt formát – először a berlini egyetemen a Wilhelm von Humboldt által megfogalmazott „kutatás és oktatás” (*Forschung und Lehre*) szer-

Vécsey Tamás

ves egységének, egymással való összefonódásának tana.¹ Korábban, lényegében a XVIII. és a XIX. század fordulójáig az egyetemek – és ez érvényes valamennyi karra, – a tudomány által történő személyiségformálás eszközei. Az ipari forradalom korában azonban – aminek az egyetemi oktatási szisztémát is érintő következményeit jól látja például Hegel –, az egyetemi képzés igen sokat veszít személyiségformáló jellegéből. A szakmai képzés egyre nagyobb súlyt kap a különben időtartamát tekintve jelentősen megrövidülő egyetemi oktatásban. A társadalomnak, pontosabban az államnak, elsősorban olyan szakemberekre van szüksége, akik engedelmes „csavarjaivá” válnak az állami- és a jogi mechanizmusnak.² Ennek a követelménynek felel meg – hangsúlyozzuk, kizárólag ennek a követelménynek! – a német nyelvterületen oly hamar bevett fogalomként vált *Ausbildungsuniversität*-t. Az ún. ipari társadalmak korát megelőző periódusban uralkodó, a humanisztikus képzési elvekre építő *Bildungsuniversität*-et felváltja a kizárólag a szakirányú képzésre figyelmet fordító új típusú, a klasszikus *studium generale*-vel diametriális ellentétben álló egyetemi képzési rendszer.

A jogászképzés területén lényegében a XIX. század derekáig van még lehetőség arra, hogy a jogtudomány, a klasszikus értelemben felfogott jurisprudentiával összeegyeztethető legyen a képzési szisztéma. Friedrich Carl von Savigny (1779–1861)³ például még különösebb nehézségek nélkül be tudja illeszteni „jogtudományát” kora jogászképzési rendszerébe. A berlini egyetem jogi kara ugyanis még az ő idejében valóban, a szó legnemesebb értelmében vett képzést nyújt, és nem pedig egy „mesterségbe” való begyakorlás lehetőségét biztosítja, miképpen erre a jogtudós maga is utal az ún. pragmatikus irányzat képviselőivel folytatott vitájában.

Abban, hogy a jogászképzés egyre nagyobb mérték-

ben vesz új irányt a kérdéses időszakban, komoly szerepet játszik természetesen az egyetemen oktatott tárgyak körének jelentős mértékű bővülése. Csak jelzésszerűen szeretnénk ebben a vonatkozásban arra utalni, hogy már néhány évtizeddel Grotius *„De iure belli ac pacis”* (1625)-ának megjelenését követően – először Heidelbergben, igaz a filozófiai fakultáson – sor kerül a természetjog és a nemzetközi jog katedráinak felállítására. Egyre nagyobb szerepet kap a jogászképzésben a hazai jog (*ius patrium*), vagy más néven a nemzeti jog oktatása is, bár ebben a vonatkozásban igen jelentős időbeli eltérés van az egyes európai államok között. Az élen a franciaországi egyetemek állnak, amelyeken a Napkirály 1679-ből származó rendelete kötelezővé teszi a francia magánjog oktatását. Németországban először Halléban lesz kötelező a *„deutsches Privatrecht”* oktatása (Christian Thomasius [1655–1728] e tárgy első előadója), Angliában viszont csak a XVIII. század második felében (Oxfordban 1760-ban, Cambridge-ben 1780-ban) jönnek létre katedrák az angol jog oktatására.

Hazánk hosszú ideig egyetlen jogi fakultása – s ezt nem kis büszkeséggel mondhatjuk – messze megelőzi európai társait, mivel nálunk már a Kar 1667-ben történt alapításával kezdődően önálló tárgyként oktatott diszciplína a hazai jog, a *ius patrium*.⁴ Nem szabad továbbá arról sem megfeledkeznünk, hogy az oktatást szükségképpen befolyásolja a jogtudomány művelésében bekövetkező szemléletbeli változás is, amelynek gyökerei a XVI. századra nyúlnak vissza. A *mos gallicus*, az elsősorban az új bourgeois-i jogi fakultás professzorai által képviselt iskola humanisztikus irányultságú, elsősorban a szövegkritikára épülő jogtudományi irányzat. Különösen a magánjog oktatásának területén szembevetődnek ezek a szemléletbeli, és nem csupán a stílusban mutatkozó változások. A filológia és a történelem „behatolása” a jogtudományba igen jelentős hatással van az oktatásra.⁵

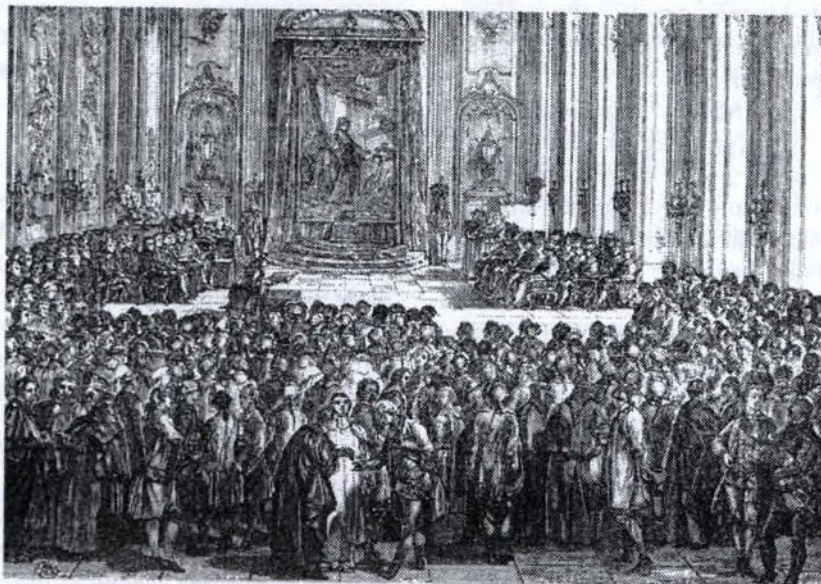
Az inkább csak vázlatosan jelzett változások, hatások eredője azonban nem nélkülözi a negatívumot sem. Az oktatás bizonyos értelemben extenzívvé válása – ami a diszciplína számának növekedéséből és a nemzeti jog oktatási struktúrába történő beépüléséből adódik – szükségképpen maga után vonja az oktatás intenzivitásának csökkenését. Emellett a gazdasági fejlődés által feltételezett társadalmi, pontosabban állami igények kedvezőtlen változása is hátrányosan befolyásolja az évszázadokon át egyfajta stabilitással rendelkező oktatási szisztémát. Ezeket a negatívumokat egyedül, önmagában véve nem képes ellensúlyozni a *mos italicus*-t felváltó, a humanisztikus tradíciókra építő új jogtudományi irányzat, a *mos gallicus*, melynek az oktatással való összefüggése egyébként is fölöttébb laza, vagy pontosabban erősen áttételes.

További problémát jelent a korábban, legalábbis az európai kontinensen általában azonos sémákat követő jogászképzés egységének felbomlása. Jelentős különbségek mutatkoznak az egyes országokban aszerint, hogy mi is tekinthető a reprezentatív jogásztípusnak.

Hadd utaljunk ebben a vonatkozásban csupán jelzésszerűen arra, hogy míg például Franciaországban ezt a típust a perbeszéd tartásában jeleskedő ügyvéd tölti be, addig Németországban ezt a pozíciót a tudós jogász-doktor testesíti meg.⁶

Ennek az eltérésnek az alapja döntően az egyetemi képzési rendszer különbségében keresendő. A jogot

Franciaországban ugyanis – nem utolsósorban a *Descartes*-i hagyományokat követve – Savatier-t idézve – valójában a néhány principiumra épülő geometria egy fajtájának („*una sorte de géométrie construite à partir de quelques principes*”) tekintik. A jogászképzésben, de a joggyakorlatban is bizonyos mértékű formaliz-mushoz vezet Des-cartes geometrikus

A budai egyetem megnyitása

szellemének követése. Németországban viszont sok vonatkozásban kritikusabb a joggyakorlat irányában a jogi felsőoktatás.

II. Ennek a rövid és szükségképpen erősen vázlatos nemzetközi kitekintésnek a jogászképzés fejlődésére, történetileg kialakult típusaira, a célja annak érzékeltetése, hogy a szemináriumi rendszer bevezetését a budapesti tudományegyetem jogi karán nem volna helyes a nemzetközi összefüggésekből kiszakítani, vagy legalábbis azoktól függetlenül vizsgálni. A szemináriumok létrehozása Karunkon komoly oktatás- és tudománypolitikai döntések eredménye.

Vécsey Tamás római jogi szemináriumának formálisan 1887-ben történő megalapítását egy évtizeden át tartó kísérlet előzte meg.⁷ A nemzetközileg is jól ismert római jogász professzor már az 1875–76. évi tanév első felében meghirdet szemináriumi jellegű foglalkozást „Jogesetek a pandekták szerint” címmel, amelyet az 1883–84. évi tanév második szemeszterében a „pandekta-praktikum” vált fel. Az 1884–85. évi tanév második félévében hirdeti meg az „Exegezis”-t. A római jogi szeminárium, formális létrejöttét követően az első félévben a lényegében a *mos gallicus* módszerét követő szövegelemzést, ún. exegetikumot, a második szemeszterben pedig a sok tekintetben a *mos italicus* hagyományait követő praktikumot hirdeti meg. A jogi karon, a kari tanácsban előadóként ő indokolja meg a szemináriumi foglalkozás didaktikai fontosságát. „Amire a jogi oktatásnak legnagyobb szüksége van” című, a *Jogtudományi Közlönyben* (1884. 19. évf. 20. sz. május 16.) közzétett tanulmányában megállapítja,

hogy a jogi oktatás színvonalát a leghatékonyabban a szemináriumok tartásával lehet emelni. Vécsey Tamás előadói véleménye az alapja a kar szakvéleményének, amelyet, az egyetemi tanács már 1886. nyarán (1886. június 16-án) felterjeszt Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszterhez (száma: 1028). A Vécsey professzor kezdeményezte római jogi szeminárium létrejöttét nem sokkal később több más szeminárium megalapítása is követi.⁸

A Vécsey-féle kezdeményezés jelentőségét még jobban tudjuk értékelni, ha tekintetbe vesszük, hogy a Karon több éven át nem csekély ellenállásba ütközik a szemináriumok létrehozása. Trefort még 1873-ban felhívja a jogi kart, hogy jelöljön ki két professzort a

bécsi egyetemen működő jogi kari szeminárium megtekintésére.⁹ Hoffmann és Schnierer professzorok azonban Bécsből visszatérve jelentésükben még nem tartják időszerűnek a pesti karon a szeminárium létrehozását. Utalnak arra is, hogy a bécsi egyetemen, végső soron a kar ellenkezése ellenére került sor az államtudományi és a jogtudományi szemináriumok alapítására. Problémát jelent az is, hogy nincsenek meg a szemináriumok alapításához elengedhetlenül szükséges feltételek, így például a megfelelő könyvanyag. A Kar a jelentés alapján elzárkózik a szemináriumok létesítésétől és továbbra is a főkéllégiumok megfelelő szintű megtartásában látja „a siker leghathatósabb tényezőjét”. Más kérdés az, hogy ígéretet tesz arra, miszerint a Karon a jövőben, nagyobb számban fognak tartani különleges előadásokat és külön kollégiumokat. A szemináriumi oktatás intézményes formájának létrejötte még jó tíz évet várat magára, mint Eckhart Ferenc írja „a jogtudomány nem csekély kárára”.¹⁰

Az 1880-as évek elején merül fel ismét a szemináriumok alapításának gondolata. Ezúttal Szász Károly tanulmányozza Bécsben Trefort megbízása alapján az egyetemi szemináriumi rendszert.¹¹ A Kar által küldött bizottság véleménye azonban ezúttal is negatív a szemináriumok meghonosítását illetően. A bizottság feleslegesnek tartja – és ebben a véleményben a döntő motívum nyilvánvalóan a Kar igen nagy hallgatói létszáma – a tudományos igényű képzés műhelyeül szolgáló szemináriumokat. A bizottság állásfoglalása szerint elegendő a speciálkollégiumok rendszerének fejlesztése, amelyek a praktikumok feladatát töltik be. A negatív tartalmú vélemény befolyásolja a minisz-

tert abban, hogy nyilatkozatot kérjen a Kar professzoraitól arra nézve, hogy ki hajlandó szemináriumot tartani. Ezzel egyidejűleg ígéretet tesz közös szemináriumi alap könyvtár és külön szemináriumi könyvtár létrehozására. Trefort számára azonban – és ezt hangsúlyoznunk kell – nagy súllyal latba eső körülmény ennek az elhatározásának valóra váltásához az, hogy a karon már több mint egy évtizede kibontakoznak – éppen Vécsey Tamás munkája eredményeként – a szemináriumi oktatás és kutatás körvonalai.

Vécsey Tamást a szeminárium alapítására tanítási módszere ösztönzi, amelyről egyik hátrahagyott írásában így számol be:¹² „Hogy a gyakorlat legyen tudományosabb és a tudomány legyen gyakorlatiasabb: Savignynek ezt az óhajtását és Iheringnek ezt megvalósító példáját tartva szem előtt: már mint eperjesi jogtanár római jogi előadásaimat jogesetek bemutatásával és tárgyalásával egészítettem ki, mely alkalommal az érdeklődő hálás tanítvány megfigyeli a jogesetek tárgyalási módját, részt vesz az eset feletti eszmecsereben, a jogeset elemzésében, meghatározásában, a döntő szabály keresésében és megtalálásában és a jogi vélemény alkotásában. Ily órákon az érdeklődők nem merőben hallgatók, hanem tevékeny résztvevő közreműködők a jogászai vizsgálódás, okoskodás, következtetés szellemi munkájában, a jogalkalmazás művészetében.”

Másutt így ír tárgyának oktatásáról:¹³ „A római jogot már Eperjesen is, úgy, mint aztán az Egyetemen kiválóan propaedeutikai jelentőségében méltányoltam. Tudományosan képzett jogászokra van szükség, és így az oktatásnál alapvető gyanánt nálunk se nélkülözhető a római jog. A műszavak, kifejezések, fogalom meghatározások, a jogászai gondolkodás és okoskodás, az elvi fejtegetések, következtetések, a szövegmagyarázás, kiegészítés: mindezek csak ott találhatóak, ahol gondozzák a civilizisztikus tanokat. Werbőczy, Kelemen, Frank, Wenzel, Zlinszky s a többi híres magyar jogtudós a római jog ismerete következtében váltak képessé arra, hogy szórványos jogtételeinkből elvonás útján fogalmat alkossanak, berendező osztályozásokat tehessenek, s a joganyagot egységes átnézetes rendszerbe foglalva tárgyalhassák s ezzel hazai jogunk körvonalaikat határozottsággal megállapítsák.”¹⁴ Ahhoz azonban, hogy ez a tanítási módszer, amely a tudományos igényű oktatás követelményét fogalmazza meg, eredményes lehessen, nem elegendő a főkéllégium, hanem emellett szemináriumra is szükség van.

Vécsey Tamás természetesen tudatában van annak, hogy a szemináriumnak nem lehet kizárólag célja – s különösen nem a jogi karon – a tudós képzés. Az 1872-ben a szemináriumi rendszert az osztrák egyetemeken meghonosító vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet valójában ezt a szűkebb értelemben vett szemináriumot vezette be.¹⁵ Ez lényegében megfelel a bölcsészeti kar igényeinek, ahol például Sickel híres bécsi történelemszakkönyvtáros „*Institut für österreichische Geschichtsforschung*”-jába minden évben maximálisan tíz hallgatót vesznek fel.¹⁶ A szemináriumnak ki-

zárólagosan ez a formája nem jelent azonban megoldást a jogi karon. A jogász képzésben a tágabb értelemben vett szeminárium a repetitóriumot és a praktikumot is magában foglalja, mivel a képzés nemcsak elméleti jellegű. A szemináriumi rendszer létrehozása nem sérti a tanszabadság elvét. Más kérdés az, hogy a tanszabadság (*Lehrfreiheit*) elvileg nem feltételezi a szemináriumokat, pontosabban közömbös azok irányában. A legjobb példa erre az 1870–80-as évek Németországának jogászképzési rendszere, amelyre a rendkívüli változatosság jellemző. Ez a sokrétűség már a terminológiában is megnyilvánul: a szeminárium kifejezés mellett lehet találkozni a praktikum,¹⁷ az exegezis, a jogi gyakorlat (*juristische Übung*) a konservatorium, a jogi (ezen belül romanista, civilista) társaság stb. elnevezéssel, melynek célja, oktatási programja az elnevezésbeli különbség ellenére nem egyszer ugyanaz. Vannak olyan egyetemek is ebben a periódusban, amelyeken a professzorok nem tartanak tudományos igényű szemináriumot, hanem megelégszenek praktikumokkal.¹⁸

Vécsey Tamás szemináriumi koncepciójában a szeminárium fogalma a tudományos igényű intenzív foglalkozást és a joggyakorlatba bevezető, arra előkészítő praktikumot egyaránt, tartalmazza. Erről tanúskodik az, hogy a római jogi szemináriumi füzetek körében tudományos igényű munkák, dolgozatok és hallgatói segédesszék kiadására egyaránt sor kerül.¹⁹ Itt utalunk arra, hogy Vécsey már korábban is publikál olyan tankönyvet, amelynek függelékeként helyezkedik el a tanulás megkönnyítését szolgáló jogesetgyűjtemény.²⁰ Ugyancsak ide tartozik az, hogy Vécsey Tamást a római jog oktatásának problémaköre történelmi és aktuális vetületben egyaránt foglalkoztatja.²¹

S hogy mennyire szívügyének tekinti a szemináriumot, azt bizonyítja az is, hogy annak kedvéért egy időben még a pandekták előadásáról is lemond romanista kollégái, Hoffmann Pál²² és Szász-Schwarz Gusztáv javára.²³ Teszi, pedig ezt annak ellenére, hogy – Szász-Schwarz Gusztávot idézve – „A katedrán ülő tanár úgy viszonylik a szemináriumban ülőhöz, mint a békeállományban levő katonatiszt a háborúban levőhöz. Ha mindennap háború volna, nem tolazkodnának a katonasághoz azok, akik a tiszt karrierben csak a kardbojtot, meg a kaszinót látják. Így az egyetemen is a nehezebb feladat az avatatlanságot távol fogja tartani. És így a szeminárium nemcsak kellő tanulókat fog nevelni, de kellő tanárokat is.”²⁴

III. A római jogi szeminárium alapításának centenáriuma alkalmával nem csupán a kegyelet diktálja az alapító Vécsey Tamás életpályája és nemzetközileg is kiemelkedő tudományos munkássága vázlatos áttekintését. Nem véletlen ugyanis az, hogy éppen egy haladó politikai gondolkodású és igen széles látókörű kitűnő tudós az, aki oly állhatatosan szorgalmazza a szemináriumok létrehozását. Mindenképpen csonka volna visszatekintésünk, ha nem idéznénk fel legalább főbb vonásaiban Vécsey Tamás életútjának jelentősebb

állomásait és ma is kiemelkedő értékű tudományos oeuvre-je leglényegesebb elemeit.

Vécsey Tamás 1839-ben született Szikszón.²⁵ A haladó nemzeti hagyományokat gondosan ápoló, sőt azokhoz a neoabszolutizmus éveiben is nyíltan ragaszkodó családban felnövő Vécsey Tamás iskolai tanulmányait szülőfalujában kezdi meg és egészen – az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, valamint az ezt követő önkényuralom miatt két éven át tartó szünet kivételével – 1852-ig itt is folytatja. Az ebben az évben Szikszót csaknem teljesen megszüntető tűzvésznek a gimnázium épülete is áldozatul esett. Gimnáziumi tanulmányait ezért a diák Vécsey előbb Miskolcon, majd Eperjesen folytatja. A „Tarca parti Athén-ben”, a nagy hírű eperjesi középiskolában töltött tanulóévek során formálódik szemlélete és ezek voltak azok az esztendőik, amelyek későbbi tudományos irányú fejlődéséhez támaszt, ösztönzést adtak, és egyúttal irányt szabtak.

1856 őszén kezdi meg egyetemi tanulmányait a pesti egyetem jogi karán, amelynek jeles professzorai, elsősorban Pauler Tivadar és Wenzel Gusztáv, hamar felfigyelnek rá, és ott további tudományos búvárkodásra ösztönzik. Egyetemi tanulmányai elvégzését (1860-ban) közvetlenül követően Vécsey Tamás tanárai kitüntető ajánlása eredményeként az Eötvös családhoz kerül nevelőnek. Feladata az, hogy a nagy hírű író, tudós és államférfi, a Kiegyezés után kultuszminiszter Eötvös József fiát, Eötvös Lorándot nevelje. Az Eötvös házban töltött nevelői évek Vécsey számára kiváltképpen tudományos fejlődése és előmenetele vonatkozásában gyümölcsözőek. Eötvös József ösztönzésére kezdett el behatóbban a római joggal foglalkozni, mely a továbbiakban egész tudományos pályáját döntően befolyásolja.²⁶ Doktori címet 1862-ben szerez és ugyanebben az évben teszi le az ügyvédi vizsgát is. 1863-ban teszi le az egyetem jogi karán a magántanári kollokviumot. Magántanári habilitációjának tárgya „a római polgári perrendtartás és az actio” című témakör. Próbaelőadást a *litis contestatió*ról tart. Előadásait az 1863–64. évi tanév második szemeszterében kezdi meg, melyek a hallgatóság körében páratlan népszerűségnek örvendenek. Kancelláriai kinevezés alapján tagja lesz a jogtörténeti „állami vizsgáló” bizottságnak is. Tudományos hírnévre szert téve 1864-ben egykori középiskolájának székvárosa, Eperjes főiskolájára hívják meg ünnepélyes módon az elméleti tárgyak és a római jog előadására, az ezek számára újonnan felállított tanszék keretében. Az egykori diák már mint professzor tér vissza a korábban jó hírnévnek örvendő „magyar Heidelbergbe”. A számos tárgy (római jog, statisztika, közgazdaságtan, politika) oktatására való alapos és rendszeres felkészülés mellett jutott ideje a sokrétű tudományos kutatásra is. Igaz, hogy néhány évvel később, mivel a főiskola növelte a tanszékek számát, Vécsey már „csak” a római jogot és a közgazdaságtant adja elő főtantárgyakként. Emellett az ifjúsággal való foglalkozásra is tudott időt szakítani. Ezt bizonyítja az általa alapított, a neoabszolutizmus

éveiben igen haladó, hazafias nevelési célokat, feladatokot szolgáló „Kölcsey Kör” aktív működése. Az országos politika iránt megmutatkozó érdeklődése párosul az égető társadalmi problémák megoldását célzó haladó tartalmú publicisztikai tevékenységgel.

A Kiegyezést követően Szepes vármegye késmárki kerülete 1870 nyarán a kormánypárti jelölt ellenében országgyűlési képviselőnek választotta. A parlamentben nem a Deák-párthoz, hanem a kiváltképpen Ghyczy Kálmán és Tisza Kálmán által reprezentált balközéphez kapcsolódik. Ez a politikai állásfoglalása annál is inkább figyelemreméltó, mert ilyen módon – legalábbis formálisan – politikai ellenfele lesz Eötvös Józsefnek. Ez a körülmény azonban semmit sem változtatott az Eötvös családdal való korábbi, több mint egy évtizedes bensőséges kapcsolaton. Vécsey Tamás országgyűlési képviselőként közeli kapcsolatban áll a nemzetiségi kérdésben korát messze meghaladó nézeteket valló Mocsáry Lajossal. Mint a balközéphez tartozó képviselő olyan jelentős személyeknek volt hasonló politikai felfogást valló képviselőtársa, mint Jókai Mór, Tóth Kálmán, Degré Alajos, Podmaniczky Frigyes, Almágy Pál, Csernátony Lajos, Vukovich Sebő, Nyáry Pál, Orbán Balázs, hogy csak néhány nevet említsünk. A balközép értekezletein egy időben Majthényi Dezsővel együtt tölti be a jegyzői tisztet. Ennek révén lehetősége van arra, hogy igen közelről szemlélje, kísérelje figyelemmel pártja tevékenységét. Vécseyt korábbi kerületében 1872-ben az 1872–75. évi ciklusra újra megválasztják képviselőnek.

Említést érdemlő körülmény, hogy Vécsey az 1872-es választások alkalmával felajánlja biztosnak tűnő ellenzéki kerületét Jókainak illetőleg Csernátonynak, mivel az ellenzék – tegyük hozzá, hogy talán nem véletlenül az ultra modum alkalmazott obstrukció miatt, mely az 1872-es választójogi törvénnyel kapcsolatban jelentkezik – a fővárosban elveszti valamennyi kerületét. Ezt az ajánlatát azonban nem fogadják el. Még ugyanebben a ciklusban Vécseyt még egyszer – immáron harmadszor – is megválasztja késmárki kerülete képviselőnek. Ennek oka az, hogy 1874 februárjában kinevezést nyer a budapesti egyetem római jogi tanszékére, amely formálisan inkompatibilis pártja elveivel. Az 1873 márciusa óta Tisza Kálmán irányította pártban – Ghyczy Kálmán visszalépését követően – Vécsey Tamás igen komoly szerepet tölt be. Igen aktív tagja a bányatörvény javaslat (az 1875. évi XXVII. törvénycikk a bányá-adóról) szövegét megfogalmazó bizottságnak. Tagja emellett több más képviselőházi bizottságnak (így az országos alapokat vizsgáló bizottságnak 1875-ig, majd a két párt egyesülését követően az igazságügyi, a kérvényi, a mentelmi és a könyvtári bizottságnak) is. Előadója az igazságügyi bizottságban a zsidók és a keresztények közötti házasságról szóló törvényjavaslatnak. Igaz, hogy ez a javaslat csak a következő ciklusban működő bizottság elaborátumaként került napirendre, melynek alapjául azonban tartalmilag a Vécsey-féle koncepció szolgált. Számos konkrét természetű ügyet is referál

Vécsey. Így – többek között – az orthodox és neológ zsidóügyet, amely igen szoros kapcsolatban áll a Haynau által kivetett sarc további sorsával és a boszniai occupatio gravamenjeit. 1875-ben nem a késmárki kerületben lépett fel, hanem Tisza Kálmán intenciójának megfelelően Nyíregyházán. Ezúttal kisebbségben marad: két szavazat hiányzik a mandátum elnyeréséhez. Nem sokkal ezt az eseményt követően a torontál vármegyei nagyszentmiklósi kerületben lép fel, ahol nagy többséggel meg is választják. Egyúttal ebben a ciklusban – 1878–1881 – vállal utoljára mandátumot. A liberális felfogású Vécsey Tamás 1881 után már nem vesz részt többet a politikai életben. Ebben az elhatározásában nyilván az játszik döntő szerepet, hogy nem kíván részt vállalni azokban a főleg a fúziót követően mind általánosabbá váló politikai intrikákban, amelyek elveivel oly szöges ellentétben állottak.

Eperjesi tanszékéről tízesztendő, sikerekben és szép eredményekben gazdag tanári működése után, 1874-ben távozik, mivel elfogadja a budapesti egyetem római jogi katedrájára való meghívást, illetve a kinevezést. Egyetemi professzori működését ebben az esztendőben mint nyilvános rendkívüli tanár kezdte meg, de már a következő év elején nyilvános rendes tanárrá nevezik ki. 36 éven át tartó professzori tevékenysége során tevékeny részt vállal az egyetem közéletében is. Két ízben a jog- és államtudományi kar dékánja (az 1881/82. évi és az 1902/03. évi tanévben) és az 1901/02. évi tanévben pedig az egyetem rektorává választják. Emellett – 1881-ig – mint a képviselőház tagja továbbra is aktív szerepet vállal az országos közéletben. Szinte rendkívülinek számító egyetemi és képviselői elfoglaltsága mellett arra is tud időt szakítani, hogy részt vállaljon a Magyar Jogászegylet megalapításában, amelynek a továbbiakban – 1878-at követően – többször is választott alelnöke.

Bár nem lehet feladatunk Vécsey Tamás számos más, szintén jelentős közéleti és tudományos tisztességének felsorolása, mégis ki kell emelnünk a Történelmi Társulatban betöltött igazgató választmányi tagságát. Ez a megtisztelő megbízás a történész Vécseynek szól, aki hosszas kutató munka eredményeként megállapítja, hogy a latin nyelvű feliratos emlékek (*Corpus Inscriptionum Latinarum*) tekintélyes hányada, szám szerint több, mint négy és félezer feliratos forrás, Magyarország területéről származik. Az egyes kiváló római jogtudósokról írt, igen átfogó kutatásokon alapuló élet- és pályarajzokban kimutatja azok hazánk földjével való kapcsolatát. Megállapította például, hogy a neves római jogtudós, Marcellus a Kr. u. II. század derekán Antoninus Pius császár helytartójaként éveken át kormányozta Alsó-Pannóniát.

Pár évvel professzori kinevezését követően, 1881-ben a Tudományos Akadémia levelező tagjává választja. Székfoglaló értekezését a következő évben az Árpád-kori jogi oktatásról tartja. Az Akadémia tudományos életében való igen aktív tudományos közreműködése eredményeként 1889-ben rendes tagnak választják. Értekezése ezúttal a Kr. u. II. század

ugyancsak neves jogtudósának, Sextus Caecilius Africanus életével foglalkozik. Kivételes, igen csekély számú tudósok kijáró megtiszteltetésben van része Vécsey Tamásnak 1911-ben, amikor a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választja nemzetközileg is figyelemre méltott életművének elismeréséül. Már néhány évvel korábban, 1906-ban az egyik híres olaszországi egyetem, a cataniai Alma Mater – római jogi intézete, mely az Accademia Gioenia delle Scienze-vel szoros kapcsolatban áll, tiszteletbeli tagja lesz – és ezzel Vécsey tudományos pályája formálisan is komoly nemzetközi elismerést kap.

Vécsey Tamás félévszázadon át – 1911-ig – vesz részt a jogász hallgatóság oktatásában, nevelésében, arculatának formálásában. Kiténik színvonalas előadásaival és a fiatalság nevelése iránt érzett kötelességtudásával. 1912-ben bekövetkező halálával az egyetem nagy hírű professzorát, a hazai és a nemzetközi tudósvilág kiváló tudósát, a hazai közélet, pedig fáradhatatlan harcosát veszti el.

Vécsey Tamás tudományos tevékenysége elválaszthatatlanul fonódik egybe magas szintű oktatómunkájával. Első nagyobb terjedelmű, először 1867-ben publikált, tankönyvként is használt „Római jogtan” c. munkájában²⁷ a római jog kiemelkedő jelentőségére mutat rá az európai és a hazai jogi gondolkodás fejlődésében. Vécsey hangsúlyozza továbbá ebben a művében a római jognak az egész európai művelődés alakulásában betöltött kimagasló szerepét is.²⁸ A szerző már ebben a munkájában felismeri azt, hogy a római jog „szellemét” „történelmi fejlődésének ismerete nélkül” megismerni nem lehet.²⁹ Következésképpen a római jog tárgyalásánál nemcsak a rendszerességre kell törekedni, hanem lehetőség szerint a történetiség szempontjára is figyelemmel kell lenni. Ebből azonban még nem következik az, hogy az Institutio-tanfolyamot külön kellene választani a Pandekta-tanfolyamtól, amire kiváltképpen a német egyetemek tanrendje a példa. A „Római jogtan” megírásánál Vécsey a szekunderirodalom igen széles skálájára van figyelemmel. A történetírók közül merít Gibbon és Niebuhr munkáiból, és tekintettel van Theodor Mommsen műveire is. Forrás számára Savigny (*„Geschichte des Römischen Rechts im Mittelalter”*), *„Das Recht des Besitzes”* és a *„System des heutigen Römischen Rechts”* című munkák. Ugyancsak figyelemmel van Jhering *„Geist des Römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung”*-jára. Az öröklési jogi részben a kimonodottan Hegel követőjének számító műve (*„Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwicklung”*) a primer forrás. Az Institutio- és Pandekta-tankönyvek közül Puchta, Marezoll, Scheurl, Walter, Vangerow, Brinz és Arndts munkáit használja fel. Hivatkozik – a felhasznált forrásmunkák tekintetében – Rudorff *„Römische Rechtsgeschichte”*-jére is. A monográfiák közül *expressis verbis* is utal Unterholzner, Hedemann, Franke, Keller és Bethmann-Hollweg munkáira. A római jog magyarországi hatását elemezve rámutat arra, hogy

ebben a tekintetében „nem annyira a *corpus juris civilis* részletei érdemelnek főfigyelmet, hanem inkább az egész római törvényhozás szelleme és hatása, melyet az emberiség történelmére gyakorolt”.³⁰ Vécsey tehát a római jog egyfajta „*ius universum*” jellegét hangsúlyozza. A római jog elterjedésének okai közt szerepel az is, hogy kiválóan alkalmas a „továbbfejlesztésre”, amelyben szellemi bázisul szolgál a jogfejlődésnek. Ez a „szellemi örökség” az oka annak, hogy mint nem hatályos jog is kötelező egyetemi diszciplína. Nem volna szabad természetesen azokról a politikai természetű motívumokról sem megfeledkezni, amelyek a római jogot *ius commune omnium gentium*-má tették. Összegezve megállapítható, hogy a „*Római jogtan*” Vécsey első átfogó műve,³¹ – európai mércével mérve is – a kor tudományos színvonalán álló munka, amelyben a szerző önálló véleményalkotási képességről nem egyszer bizonyosságot ad.

1886-ban jelenik meg első kiadásban „*A római jog külső története és institúciói*” című munkája. Ez a tankönyv és kézikönyv funkcióját egyaránt betöltő mű úttörő jelentőségű a hazai római jogi irodalomban. Megítélésünk szerint ez az első modern római jogi tankönyv hazánkban. A modern jelző ebben az esetben arra utal, hogy európai mércével mérve is feltétlenül korszerű munkáról van szó. A korszerűséget jelenti egyrészt a szekunderirodalom szerves módon történő felhasználása, másrészt a szemléletmód. „*A római jog tárgyalásának módszere*” című alfejezetben a szerző rámutat az ún. *systematicus* vagy másképpen *dogmatikus* és az ún. történelmi módszer alkalmazásának szükségességére.³² A két módszer esetében a szinkretizmus szükségszerű követelmény. A történelmi módszer különösen nagy szerephez jut az institúciókban. Ezen a területen ugyanis egyenesen hiba volna a dogmatikus irány követése. Némiképpen más a helyzet a pandekták tárgyalásánál. Vécsey a római jog „külső története” *terminus technicus* kapcsán utal arra, hogy a „jog-történelem” Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716) óta tesz különbséget a „külső” és a „belső” történet között.³³ A szerző a „külső” történet ismertetése körében jelentősen szélesíti azoknak a munkáknak a körét, amelyekre még a „*Római jogtan*” írása során volt figyelemmel. Így „*A római jog külső története és institúciói*” c. munka írása során Vécsey már tekintettel van Schwegler „*Römische Geschichte*”-jére, Cornewall Lewis munkájára (*Inquiry into the Credibility of the Early Roman History*), Thierry igen jelentős művére (*Tableau de l'empire romain depuis la fondation de Rome jusqu'à la fin du gouvernement impérial en occident*) és Büdinger „*Untersuchungen zur Römischen Kaisergeschichte*”-jére. A „történelmi” módszer alkalmazásának kétségtelen manifesztálódása az, hogy a szerző számot ad a latin és görög nyelvészetről, a paleográfia, az epigráfia és az éremtan legújabb eredményeiről is. A római jogi tankönyvirodalom tekintetében már nem csupán a német romanisztika alkotásaira van figyelemmel, hanem felhívja a figyelmet az olasz, angol és francia irodalomra is. A munka már

csupán ezért is alkalmas arra, hogy ne csupán a tankönyv, hanem egyúttal a kézikönyv szerepét is betöltse. A szerző tekintettel van az irodalmi forrásokra is, ami ugyancsak a korszerűség jele.

A tankönyvnek talán a legértékesebb része a jusztiniánuszi kodifikáció ismertetése és értékelése. Vécsey rámutat – korát megelőzve – az interpolációkritika fontosságára. A compiláció pozitív és negatív oldalait egyaránt áttekinti. Ugyancsak szemléletesek a jogi oktatással foglalkozó fejtegetések. Igen részletesen elemzi a szerző a római jog továbbélésének bonyolult kérdéskörét. Nézete szerint a kontinuitás érvényesül, amit főképpen – legalábbis Franciaországot illetően – az orléansi főiskola (*studium generale*) dokumentál, ahol a jusztiniánuszi kodifikációt, pontosabban annak egyes részeit oktatják.³⁴ A ravennai jogi főiskola tekintetében is a kontinuitást vallja Vécsey. Igen jó összefoglalást ad a szerző a Történeti Jogi Iskoláról, egyúttal értékelve is ezt az irányzatot. Savignyt egyenesen a jogtudomány „regenerátorának” nevezi.³⁵ Forrásértékű a munkának az a része, amelyben Vécsey a római jog magyarországi sorsával foglalkozik. Utal arra, hogy igen fontos volna a római jog hazai sorsa kutatása művelődéstörténeti – kultúrtörténeti szempontból is. A magyarországi reneszánsz általános igényű kutatása körébe is jól beilleszthető ez az elemzés. A római jog hazai továbbélése vonatkozásában igen értékesek és máig is aktuálisak az 1367-ben alapított pécsi egyetemmel kapcsolatos megállapításai. Joggal utal arra, hogy milyen komoly szerepe van a római jognak – ami az adott esetben a *ius civile*-t jelenti – nem csupán a jogászképzésben, hanem általában a kor civilizációjában.³⁶ Didaktikai-pedagógiai vonatkozásban azonban – állapítja meg Vécsey – a római jog csak a XIX. század második felében „gyakorolja... a tanítómester szerepét”, amennyiben „eszköze az európai jogélet magaslatához való emelkedésnek”.³⁷

A könyv második részét az Institúciók alkotják, melyeknek Vécsey megfogalmazása szerint az a feladata, hogy a római jogot a Kr. u. VI. században nyert formájában mutassa be. Az Institúciók bevezető részében a szerző átfogó képet rajzol a *cupida legum iuventus* számára nem csupán a római jogról, hanem általában a jogról. Természetesen igen erős formában érződik a szerző hegeliánus szemlélete munkájának ezekben a fejezeteiben. A *ius scriptum* és a *ius non scriptum* disztinkciója körében a hellén jogfelfogás elemzése is szerephez jut, ami további értéke a könyvnek. A szokásjoggal (*ius consuetudinarium*) kapcsolatos megállapításai ugyancsak – mai mércével mérve is – helytállóak. Az interpolációkritika kérdésében lényegében Savignynek a „*System*”-jében koncipiált nézetét fogadja el. Módszertani szempontból ma is irányadó az, hogy az interpolációk kérdésében a leglényegesebb a történelmi fejlődés figyelembevétele. Nem lehet ezúttal feladatunk a könyv részletekbe menő elemzése. Összegezve azonban megállapítható, hogy a könyv úttörő jelentőségű a hazai római jogi irodalomban mind tárgyszerűsége, mind pedig metodusa szempontjából.

Ez ad magyarázatot arra, hogy miért válhatott annyira népszerűvé a munka. Vécsey azonban – és ebben Marton Gézához hasonlóan jár el – állandóan csiszolja, finomítja könyvének megállapításait. Már a második, 1888-as kiadásban is megfigyelhetők azok az átfogalmazások, amelyek révén a könyv értéke még tovább növekszik. A harmadik, 1893-as kiadásban Vécsey a „külső történetben” elsősorban szerkezeti vonatkozásban módosít a korábbi változatokhoz képest. Beépíti azonban saját kutatómunkájának eredményeit, ami elsősorban a jogtudósokkal foglalkozó részeket érinti. A könyvért Vécseyt a Magyar Tudományos Akadémia 1892-ben Marczibányi-díjjal tünteti ki. A további kiadások címe – anélkül, hogy ezzel különösebb tartalmi módosulás járna együtt – megváltozik, amennyiben „A római jog institúciói jogtörténelmi bevezetéssel a forrásokban” címre módosul.³⁸ Ennek magyarázata az, hogy időközben – egyébként alig több, mint tíz esztendőös periódusról van szó – a „külső történet” Leibnizre visszanyúló *terminus technicus* „avittá” válik.

Vécsey Tamás számára nyilvánvaló az, hogy a római jog értéke független a recepciótól. Erre tekintettel hangsúlyozza az Intitúciók oktatásának oly nagy jelentőségét. A római jog tehát ún. tanjog számára, és nem pedig hatályos joggal kevert, elegyített joganyag. Ez a szemlélete tükröződik azokban a munkáiban is, amelyek a tárgy tanulását hivatottak megkönnyíteni a joghallgatók számára.

Vécsey Tamás tudományos oeuvre-jén belül – mint erre már tankönyveinek értékelése kapcsán fentebb utaltunk – igen komoly szerepet tölt be a római jog hazai továbbélése igen komplex kérdéskörének vizsgálata.³⁹ Vécsey a római jog magyarországi hatása analízisének döntő elemnek a recepcióelmaradásának tényét tekinti. Ebből következik az, hogy a római jog a latin nyelv, irodalom és általában véve kultúra módjára – törvényhozói aktus és bírói praxis nélkül – hat hazánkban. Ebben igen komoly szerepet játszik az egyház. Vécsey utal arra, hogy az „aki Pliniust, Gelliust, Cicerót tanítja, az római jogot is tanít, mert minden classzikus tartalmaz jogi adatokat.”⁴⁰

Vécsey abból indul ki, hogy a *ius Romanum* Magyarországon már jóval a pécsi egyetem alapítása előtt kiemelkedő szerepet tölt be a jogéletben. Békefi Remig nézetéhez csatlakozik abban a kérdésben, hogy egyetemnek tekinthető-e a veszprémi főiskola. Vécsey szerint sincs szó Veszprém esetében egyetemről, ami azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy már a XIII. században ne lett volna hazánkban sok olyan jurista, ki a római jogban is magas szintű tájékozottsággal rendelkezik. Már ebben a periódusban a római jog felhasználásával készülnek a formulárok, melyek közül kiemelkedik a pozsonyi káptalan könyvtárában található, 1253-ból származó „*Summa notariorum magistri Rolandini*”. Ugyancsak nagy jelentőséget tulajdonít Vécsey az 1340–1348-as években keletkezett „*Summa legum civilium Raymundi doctoris*”-nak, amelynek szerzője nagy valószínűséggel felhasználja Rolandinus munkáját. A valószínűleg Wiener

Neustadtban készült „*Summa legum civilium Raymundi doctoris*” magyarországi hatását tükrözi az, hogy fellelhető a bártfai, az eperjesi és a pozsonyi városi levéltárban. A római jogi stúdiók fellendülését eredményezi a pécsi egyetem alapítása. Igaz, állapítja meg Vécsey, a gyakorlatban alkalmazható élő jog megalkotása az elsődleges cél a római jog tanulmányozása révén. Következésképpen nem a klasszikus római jogi források tanulmányozása a feladat. További római jogi hatásról tanúskodnak az egyes városi jogkönyvek (így az eperjesi, kassai, bártfai, kisszebeni, lőcsei, nagyszombati, pozsonyi városi jogkönyvek).⁴¹ Nem egy német ajkú városban a római jog szubszidiáriusan nyer alkalmazást. Vécsey mind a mai napig nem publikált munkájában II. Ulászló koráig kíséri figyelemmel a hazai római jogi hatások kérdését. A *Tripartitum* római jogi elemeinek feltérképezése zárja a továbbélés elemzését. Vécsey nagy érdeme ezen a kutatási területen az, hogy ráirányítja a figyelmet a hazai jogban mutatózó római jog elemek vizsgálatának feltétlen szükségességére. Emellett – anélkül, hogy valamiféle, inkább az ideák világába tartozó „kontinuitás” gondolat megfogalmazója lenne – arra is rámutat, hogy mennyire szükséges volna a pannóniai és dáciai⁴² jogélet részletekbe menő feltárása, pontos feltérképezése. Nem utolsósorban ennek a kíváncsúnak a megvalósításával kapcsolatos az egyes római jogtudósok, *iurisconsultusok* életének főbb állomásait és életműve jelentőségét feltáró kutatási területe.

Vécsey Tamás három klasszikus kori jogtudóssal, Marcellusszal, Papinianusszal, és Africanusszal foglalkozik értekezéseiben.⁴³ A sorban az első a Marcellusról szóló igen tartalmas, alapos forráskutatásra épülő értekezés. Vécsey igen körültekintően jár el abban a vitatott kérdésben, hogy Marcellus korábban töltött-e be consuli tisztséget. Arra a következtetésre jut, hogy Marcellus működik consulként is, bár azt is hangsúlyozza, hogy erre nézve konkrét adatok nincsenek. Joggal feltételezhető, hogy a jogtudós Alsó-Pannónia praetori tisztségét már mint consulviselt „politikus” tölti be. Vécsey egyértelműen pozitívnak értékeli Marcellus alsó-pannóniai működését. A munka második részében Vécsey Marcellus jogirodalmi tevékenységét elemzi. Elfogadja azt a Kuntze-féle nézetet, mely szerint Marcellus a Hadrianus és Alexander Severus uralkodása határolta periódusban a „hét első nagyság” (Cervidius Scaevola, Marcianus, Papinianus, Ulpianus, Paulus, Modestinus és Marcellus) között helyezkedik el. További értéke az értekezésnek az, hogy Vécsey külön alfejezetben foglalkozik Marcellus „bölcészétével”, hangsúlyozva, hogy a jogtudós a sztoikus irányzat követője.

Szerkezetileg hasonló a Papinianusról szóló értekezés a Marcellus-tanulmányhoz. Vécsey először átfogó képet fest arról a korszakról, amelyhez Papinianus politikusi és jogtudói pályája kapcsolódik. Külön értéke az értekezésnek a reszpondeáló jogtudomány jellemzőinek áttekintése. Ugyancsak figyelemreméltóak azok a fejtegetések, amelyek Papinianus

politikusi működésével kapcsolatosak. Összefoglalóan Vécsey megállapítja, hogy Papinianus nem elégszik meg mások munkája kommentálásával. Papinianus jogtudósi oeuvre-jének újszerű elemeit a „*Questionum, Responsorum- és Definitionum libri*” jelentik.

Az Africanusról szóló értekezés szintén a kor politikai klímájának megrajzolásával kezdődik. A jogtudós középkori „utóéletét” vizsgálva Vécsey utal arra, hogy a glosszátorok számára az Africanus-fragmentumok a „*leges damnatae, cruces iuris consultorum*” fogalmával egyenlők. A Humanista Irányzat képviselői számára (elsősorban Cujas [Cuiacius]) is igen problematikusak az Africanus szövegek. „*Lex damnata*”-nak minősül a *peculiummal* foglalkozó Africanus-töredék (D.12. 6.38.), amelyet Vécsey alapos elemzésnek vet alá, mivel jól példázza szerzője szemléletmódját. Vécsey más források elemzése révén is magyarázatot ad arra, hogy miért nem helytálló a *communis opinio*nak számító „*lex Africani est, ergo difficilis*” tétele.

Vécsey római jogtudósokkal foglalkozó tanulmányai ma is értékesek a bennük megfogalmazott következtetések és az elemzés módszere alapján egyaránt.

Önálló monográfiában dolgozza fel Vécsey a római családi jogot.⁴⁴ Ebben a munkájában Vécsey európai színvonalon tárgyalja átfogó módon ezt a korántsem könnyű témakört. A könyv bevezető részében áttekinti azokat a társadalmi (elsősorban morális) viszonyokat, amelyek a családi élet hátterét képezik. A „házassági jog” c. részben Vécsey először a személyi elemeket vizsgálja, majd ezt követően tér át a vagyonjog elemzésére. Igen értékes az eljegyzéssel foglalkozó rész. Vécsey elsősorban a források alapos analizálása eredményeként fogalmazza meg következtetéseit. A szekunderirodalmat ebben a munkájában – eltérően más, fentebb már elemzett műveitől – viszonylag csekély mértékben veszi figyelembe. Csak esetenként hivatkozik a szekunderirodalomra. Vécsey nem egy esetben az összehasonlító módszert is felhasználja ebben a munkában. Így például a *manus* ismertetése során utal a német nyelvben ismert Munt-ra (*mundium*), feltárva a paralel vonásokat. Gyakran felhívja a figyelmet a középkori magyar joggal való párhuzamokra is. A *manus* és a *matrimonium* irodalomban mind a mai napig sokat vitatott kapcsolatát tekintve Vécsey azon az állásponton van, miszerint azok eredetileg elválaszthatatlanul egymáshoz kapcsolódnak.

A házassági vagyonjog elemzése körében Vécsey

már nagyobb mértékben veszi figyelembe a szekunderirodalmat. Különösen Roszbach „*Untersuchungen über die römische Ehe*” című könyvének megállapításaira van figyelemmel. Azonban nem egyszer kritikával is illet bizonyos feltételezéseket. Így például nem ért egyet Windscheiddal, aki szerint a *donatio propter nuptias* a keleti népektől származik. A gyámság és gondnokság intézményének vizsgálatánál befejeződő munka a hazai római jogi irodalom egyetlen olyan terméke, amely a római családi jog igen komplex kérdéseit átfogó módon áttekinti.

Vécsey Tamás a fentebb említett témákon felül még számos más római jogi problémával is foglalkozik. A teljesség igénye nélkül utalunk arra, hogy elemzi a *Digesta* és a *Codex Justinianus* „*de aleatoribus*” titulusát, áttekinti a pompeji leletek jelentőségét a római jog szempontjából és foglalkozik a vadászat kérdésével a római jog szerint. Emellett – ismét csak egy-egy munkát kiragadva – tanulmányt ír a fogyasztási egyletekről, a gyülekezési szabadságról a modern alkotmányokban, a megbízás nélküli ügyvitelről, az Actio Paulina-ról a magyar csődtörvényben, Széchenyi jelentőségéről a magyar magánjog szempontjából⁴⁵ és Tacitusról.

Ez az igen széleskörű tudományos oeuvre számunka Vécsey Tamást enciklopédikus műveltségű jogtudósként jeleníti meg. A pedagógiai pályafutása által is motivált enciklopédikus műveltség európai színvonalat jelent az ő esetében. A hazai tudományos élet vonatkozásában Vécsey Tamás munkássága mindenképpen úttörő jelentőségű.

N. Vécsey Tamás, a nemzetközi hírű tudós, pedagógus és politikus szemínáriumi elgondolásában figyelemmel van a jogászképzés területén a tudomány fejlődése által motivált változásokra, a nemzetközi és a hazai tudományos élet igényeire. Ezeket tekintetbe véve hirdeti meg római jogi (pandektajogi) praktikumát már budapesti professzorrá történő kinevezésének első évében, és indítja meg a tudományos igényű jogászképzés egyik feltételét jelentő exegézisét már az 1880-as évek első felében. Ezeknek az új oktatási formáknak a meghonosításával teremt meg a kettős igényt, követelményt kielégítő jogi szemínárium előképeit, döntő szerepet vállalva abban, hogy az első szemínáriumok között jöhessen létre a budapesti tudományegyetemen a római jogi szemínárium.

Jegyzetek

¹ Ld. erre vonatkozóan: Th. Viehweg: *Zur geplanten Reform des Rechtsstudiums in Deutschland*. In: Festgabe E. Voegelin, München 1962. 558 skk. pp.

² Ld. F. Wieacker: *Der Beruf des Juristen in unserer Zeit*. In: Gedenkschrift Gschnitzer, Aalen, 1969. 468. p.

³ Savigny jelentőségére nézve az európai jogtudományban az újabb irodalomból ld. Hamza G.: *Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján*. Bp., 2002. 100 skk. pp.

⁴ Ld.: az újabb irodalomból: Hamza G.: *A hazai jogászképzés történetéhez*. Magyar Jog 1986. 21 skk. pp.

⁵ Ld.: Fr. C. von Savigny: *Geschichte des Römischen Rechts im Mittelalter*. Heidelberg, 1815. I. k. VII–VIII. pp. Itt említjük meg, hogy e mű 2. kiadása 1834–1851 között jelent meg.

⁶ Ld. K. Zweigert: *Der Jurist in Frankreich und Deutschland*. In: Festschrift E. Ficker, Frankfurt–Berlin, 1967. 498 skk. pp.

⁷ Ld. Vécsey T.: *Jogesetek*. Előszó. Bp., 1901. 2 sk. pp.

⁸ Így sor kerül például Földes Béla kezdeményezése alapján a nemzetgazdasági és statisztikai szemínárium alapítására is. Ld. Eckhart F.: *A Jog- és Államtudományi Kar története 1667–1935*. Bp., 1936. 561. p.

⁹ Ld. Eckhart: id.mű 505–508. pp.

- ¹⁰ Ld. Eckhart: id.mű 508. p.
- ¹¹ Ld. Eckhart: id.mű 559 sk. pp. és Mann M.: *Trefort Ágoston élete és működése*. Bp., 1982. 84. p.
- ¹² Ld. Nagy F.: *Vécsey Tamás t. tag emlékezete*. Bp., 1922. 9. p.
- ¹³ Ld. Nagy: id.mű 10. p.
- ¹⁴ Werbőczy István politikai pályafutására és jogász munkásságára nézve az újabb irodalomból ld. *Tanulmányok Werbőczy Istvánról-Studien über István Werbőczy* (Szerk. Hamza G.) Bp., 2001.
- ¹⁵ Az 1872-ben életre hívott szemináriumi rendszer az osztrák egyetemeken nem érinti az erősen konzervatív jellegű 1855-ös tanulmányi rendszert (*Studienordnung*). Ld. H. Baltl: *Zur Situation der Rechtswissenschaft und der Juristenausbildung*. In: Reformen des Rechts. Festschrift zur 200-Jahr-Feier der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität Graz. Graz, 1979, 10. p.
- ¹⁶ Theodor Sickel (1826–1908) a bécsi egyetemen 1867-ben nyer nyilvános rendes egyetemi tanári kinevezést, és ugyanekkor veszi át az Institut für österreichische Geschichtsforschung irányítását is.
- ¹⁷ Jó áttekintést ad a praktikumok jelentőségéről Jhering. Ld. R. Jhering: *Civilrechtsfälle ohne Entscheidungen*. Jena, 1870. III skk. pp. Itt utalunk arra, hogy Jheringnek ez a munkája némileg átdolgozott formában, hazánkban magyarul két kiadásban is megjelent.
- ¹⁸ A legtöbb praktikum ún. pandekta-praktikum. Ld. például: E. Pagenstecher: *Pandekten-Praktikum*. Heidelberg, 1860.
- ¹⁹ A szemináriumi kiadványok sorában jelennek meg például „A Hármaskönyvhöz, majd a Magyar Törvénytárhoz csatolva volt régi jogszabályok Dig.50.17. „*De diversis regulis juris antiqui*” (1903) és az „*Exegeticum*”. Válogatott helyek a Digestákból magyarázatokkal” (1905) című munkák.
- ²⁰ Ld.: Vécsey T.: *Jogesetek a digestákból. Exegeticum és praktikum a joghallgatók számára. Függelék a Római Jog Intitútióihoz*. Itt utalunk arra, hogy elsősorban didaktikai funkciót hivatott szolgálni a „*XII táblás törvény töredékei*” (Bp., 1900) című munkája is.
- ²¹ Ld.: Vécsey T.: *A jogi szakoktatás reformjáról*. Magyar Jogászegyleti Értekezések V.k. 5.f. Bp., 1889. és uő.: *Justinianus „Omniem reipublicae” kezdetű rendelete a jogi oktatás tárgyában*. Adalékul a jogi oktatás történetéhez. Magyar Tud. Akadémia, Bp., 1890.
- ²² Hoffmann Pál tudományos munkásságára nézve az újabb irodalomból ld. Hamza G.: *Hoffmann Pál (1830–1907)*. In: Magyar Jogtudósok I. k. Bp., 1999. 51–60. pp.
- ²³ Szász-Schwarz Gusztáv tudományos munkásságára nézve az újabb irodalomból ld. Hamza G.: *Szász-Schwarz Gusztáv (1858–1920)*. In: Magyar Jogtudósok II. k. Bp., 2001. 71–82. pp.
- ²⁴ Ld. Szász-Schwarz G.: *Gyakorlati jogtanítás. Parerga*. In: *Vegey jogi dolgozatok*, Bp., 1912. 313. p. Ez a tanulmánya első kiadásban „A jogi szemináriumok kérdéséhez” címmel 1884-ben jelenik meg.
- ²⁵ Vécsey Tamás életpályája főbb szakaszainak áttekintését adják Nagy Ferenc (*Vécsey Tamás t. tag emlékezete*. In: A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XIX. k. 4.sz. Bp., 1922.) Anonymus (ismeretlen szerző) (*Vécsey Tamás élete és kora*. Celldömölk, 1926. és Sztehló Zoltán (*Dr. Vécsey Tamás (1839–1939)*. In: A Tiszai Ag. Hitv. Ev. Egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának. Arcképsarnoka. I. k. 7. sz.).
- ²⁶ Eötvös József maga is a pesti egyetemen végzi jogi stúdiumait. Ld.: Nizsalovszky E.: *Eötvös József és a „jövő zenéje”*. In: Ábránd és valóság. Tanulmányok Eötvös Józsefről. Bp., 1973. 183. p. Nizsalovszky ebben a tanulmányában utal arra, hogy Eötvös József „éppen a jog (ti. a feudális, a római jogot nem recipiáló jog H. G.) fennálló rendjével nem lehetett megelégedve.” (Ld.: Nizsalovszky: id.mű 185. p.) Nézetünk szerint éppen az a körülmény képezi döntő módon az alapját annak, hogy Eötvös József Vécseyt a római jogi stúdiumok folytatására ösztönözze. A római jog ugyanis – mint egyfajta jogi „ideáltípus” – kétségtelenül alkalmas arra, hogy a hatályos jogrendszer átformálása során a mérce szerepét betöltse.
- ²⁷ Az első kiadást már 1868-ban – megjelenése helye mindkét esetben Pest – követi a második, ami a siker kétségtelen jele.
- ²⁸ Vécsey így ír a római jog jelentőségéről munkája előszavában taglalva: „A római jog a capitoliumból kilépve egész világrészünket meghódítja s még sokáig mellőzhetetlen tantárgy marad, nem csak azért, mert Justinántól majdnem napjainkig oly forrás volt, melyből a törvényhozók merítettek, hanem főleg azért, mert Európa — valamennyi (kiem. H. G.) nemzetének jogfejlődésére idomítólag hatott, a jogi művelődésnek gondolat ébresztő s elme élesítő eszközét és az öszves jogászság közös kincsét képezi.” (*Római jogtan*, Előszó 1. p.)
- ²⁹ Ld.: Vécsey: *Római jogtan* 4 sk. pp.
- ³⁰ Ld.: Vécsey: *Római jogtan*. Előszó 1. p.
- ³¹ Vécsey első, római jogi munkája, melynek tárgya a római perjog, 1867-ben jelenik meg „*Tanulmányok a római jog köréből*” címmel. (Magyar Akadémiai értesítő 1867. évi V. kötet 3. füzet)
- ³² Ld.: Vécsey: *A római jog külső története és institúói*. (Bp., 1886 [1. kiad.] 5. sk. pp.)
- ³³ Ld.: Vécsey: *A római jog külső története és institúói*. (1. kiad.) 7. p. Leibniz és a római jog kapcsolatára nézve ld. Földi A.–Hamza G.: *A római jog története és institúói*. Bp., 2004. 9. átdolg. és bőv. kiadás 7. p.
- ³⁴ Ilyen értelemben Vécsey is híve a Fitting nevéhez kapcsolódó ún. kontinuitás-elméletnek. Bár nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy Vécsey nagy jelentőséget tulajdonít a bolognai egyetem alapításának, eltérően például – a hazai irodalmat tekintetbe véve – Baloghtól. Ld.: Balogh, J.: „*Ratio*” és „*mos*”. A római jog megújulásának nyomai a szentistváni Intelmekben. Egyetemes Filológiai Közönlöny klny. Bp., 1944. Az irodalomban az utóbbi évtizedekben is vannak követői a „*somnia Fittingiana*”-nak. Így például Calasso. Ld.: Calasso, Fr.: *Medioevo del diritto I. Le fonti*. Milano, 1954. 264 skk. pp. Fitting különben, aki két munkájában (*Juristische Schriften des früheren Mittelalters*. Halle, 1876. és *Die Anfänge der Rechtsschule zu Bologna*. Berlin–Leipzig, 1888.) fogalmazza meg a magas színvonalú jogtanítás folytonosságáról szóló teóriáját, nem egy vonatkozásban Savignyre támaszkodik, aki szintén feltételezi a ravennai és a római studium generale-k folyamatos működését. (*Geschichte der Römischen Rechts im Mittelalter*. 2. kiad. I–VIII. k. Berlin, 1834. 1850).
- ³⁵ Igen szemléletesen fogalmaz Vécsey, amikor így ír a Történeli Jogi Iskoláról: „A bölcsészetet és a történelmet ignoráló nyers praktikum és a történelmi alapokat nélkülöző szemlélődés (*speculatio*) ellenében alakult a történelmi iskola”. Ld.: Vécsey: *A római jog külső története és institúói*. (1. kiad.) 140. p.
- ³⁶ Ld.: Vécsey: *A római jog külső története és institúói*. (1. kiad.) 142. sk. p.
- ³⁷ Ld.: Vécsey: *A római jog külső története és institúói*. (1. kiad.) 144. p.
- ³⁸ A múlt század utolsó éveiben publikált kiadásokban jelentkezik először ez a változás. A tankönyv hetedik és egyben utolsó kiadása 1907-ben jelenik meg.
- ³⁹ Vécsey sajnos nem dolgozza fel monografikus formában ezt a problémakört. Rendelkezésünkre áll viszont sztenografált formában az 1877–78. évi tanévben tartott kurzusának anyaga, melyet két hallgatója jegyzett le. Ld.: Szalay L.–Orsó M.: *A római jog története hazánkban és befolyása a magyar jogra*. Dr. Vécsey Tamás egyetemi tanár előadásai után lejegyezve.
- ⁴⁰ Ld.: Vécsey T.: *Hoffmann Pál r. tag emlékezete (1830–1907)*. In.: A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XIII.k. Bp., 1908. 1. p.
- ⁴¹ Itt utalunk arra, hogy Vécsey nem említi a múlt században Pozsonyban felfedezett Budai Jogkönyvet. A budai Jogkönyv római jog továbbélése vonatkozásában betöltött súlyára nézve ld.: Kállay I.: *Über die Möglichkeiten des Erforschens der Fortbestehung, mit besonderer Rücksicht auf das Ofner Rechtsbuch*. In: Einzelne Probleme der Rechtsgeschichte und des römischen Rechts, Szeged, 1970. 59–65. pp.

⁴² A dáciai jogi emlékek átfogó feldolgozása Pólay Elemér érdeme. Ld.: Pólay E.: *A dáciai viaszostáblák szerződésai.* (Bp., 1972.)

⁴³ Vécsey T.: *Lucius Ulpius Marcellus.* A Magyar Tudományos Akadémia II. Osztályának külön kiadványa. Bp., 1881., uő.: *Aemilius Papinianus pályája és művei.* A MTA. II. Osztályának külön kiadványa, Bp., 1884. és uő.: *Sextus Caecilius Africanus jogtudós.* Székfoglaló értekezés. A Magyar Tudományos

Akadémia kiadványa, (Bp., 1889.)

⁴⁴ Vécsey T.: *Római családi jog.* (Bp., 1875.)

⁴⁵ Széchenyi eszméinek jelentőségéről a jog tekintetében összefoglalóan így ír: „Érzi teremtő tetterődnék működését a jog is, melynek spháráját az új-kor gazdasági, forgalmi s humanitarius tanai számára Te nyitád meg először.” Ld. Vécsey T.: *Széchenyi és a magyar magánjog.* (Bp., 1895. 52. p.)

Az utóbbi negyedszázad folyamán két nagy történelmi évforduló hívta fel magára a jogi tudományok művelőinek figyelmét. Ilyenként tartjuk számon a nagyszombati alapítású Magyar Universitas Jog- és Allamtudományi Faculásának a három és negyedszázados évfordulóját, ill. az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem fennállásának a 350 éves jubileumát. A hazai kultúrhistóriánk eme kiemelkedő jelzőkövei – miként ismeretes – gyakran szólásra bírták a jogtudományok képviselőit, a jogi historizmus fejlődéstörténetének a módszeres áttekintését pedig kifejezetten ösztönözték. Az idevágó kutatások nagy gyakorisággal támaszkodnak az Eckhart-életmű számos alkotóelemére, Eckhart Ferenc 1936-os kartörténeti szintézisét¹ pedig nem egyszerűen kézikönyvként idézik. Még a kapcsolódó művelődéstörténeti vizsgálódások is² ilyenként idézik fel az időközben megritkult kultúr-históriai értékeink utókorra való átmentését, miután ez az alkotás számos vonatkozásban olyan történelmi kútfőkre támaszkodott, amelyek az időközben lezajlott viharos átalakulások martalékaivá lettek. Nem véletlen tehát, hogy a hazai állam- és jogtudományok újkori és legújabbkori történelmét vizsgáló kutatásaink³ legfrissebb eredményei is közvetlenül tapadnak Eckhart Ferencnek az egyetem fennállása 300 éves évfordulója (1936) alkalmával megjelent, ma már valóban forrásértékű munkájához.

Két jelentős felismerés ösztönözte és egyben gazdagította ezt a törekvést, miután a megalapozatlan (tudománytalan) előítéletek feloldására, ill. a magyar jogi gondolkodás haladó hagyományainak a feltárására való törekvés egyaránt a témakör sokoldalú vizsgálatát igényelte. Egyik oldalról nyilvánvalóvá vált, hogy a jogi tudományosság hazánkban immár több évszázadra visszavezethetően szerves alkotóeleme a közgondolkodásnak, és ilyen értelemben a módszeres jogtörténetírás kezdeteit is nyomon követhetjük a 17. század utolsó harmadába visszanyúlva. Másrésztől elvitathatatlanul indokoltnak tűnt, hogy a letűnt különféle eszmeáramlatok hatásának útvészítőit a maga valóságában fel kell tárnunk ahhoz, hogy a mindenkor közgondolkodást formáló magyar jogi tudományosság időtálló eredményei szervesen integrálhatók legyenek a modern jogtörténet-tudomány világképébe. Innen van az, hogy vizsgálódásaink messze az újkor századaiba visszanyúljanak anélkül, hogy egyfajta egyedülvaló, netán idealizálható képet akarnánk festeni a magyar jogi kultúra történetéről.

A magyar jogi historizmus fejlődését vizsgálva megalapozottnak tűnik tehát az a törekvés is, amikor a hazai

Horváth Pál:

Tudós elmék és eredmények a hazai modern jogi tudományosság kifejlődésében

jogtörténetírás aktív képviselői egyre gyakrabban vállalják a különös munkaigényességgel járó tudománytörténeti vizsgálódásokat.⁴ Nem egy ezek sorából a szorosabb értelemben vett tudománytörténeti összefüggések jelenkoráig vezet el a figyelmet.⁵ A felidézettek alapján mondhatjuk viszont, hogy a magyar jogi tudományosság előrehaladásának valóban az újkor századaiba visszanyúló előzményei vannak,⁶ érthető tehát, hogy a modern jogtudomány növekvő érdeklődést tanúsít egészében a magyar jogi historizmus újkori történelme iránt.⁷ Így van az, hogy a magyar jogi historizmus fejlődését koncentráltan kifejező jogtörténettudományról lassan átfogó tudomány-történeti képet tudunk alkotni.⁸ Ilyen értelemben a modern jogtudományok kifejlődését megelőző tudományos irányzatok /és iskolák legmarkánsabb típusjegyeit is módszeresen láttatni tudjuk. Mindezek alapján mondjuk, hogy hazánkban a polgári jellegű jogi tudományosság egész történelmi korszakát kíséri egy szakadatlanul változó, a különböző irányzataiban gyakran egymást is keresztező, historikus jogtudomány, amelynek legmarkánsabb összetevői esetenként a politikai kameralizmushoz, a felvilágosodás eszméihez, a magyar reformkor nemesi, ill. polgári liberális gondolkodásához, az ébredő /jobbára romantikus/ nacionalista, ill. az ún. történeti jogi szemlélethez tapadnak. A kifejlett módszeres katedra-jogtudományt azonban már a történeti-jogi iskola másod- és harmadvirágzása, a pozitívizmus, az ún. retrospektív modernizálás,⁹ ill. a szellem-történet tanai orientálták.

Közismert, hogy a polgári szabadság fejlődésének a reneszánszkori Olaszországban, majd a felvilágosodás korabeli Franciaországban jelentkező kezdeti formáival szinte egy időben jelentkeztek a történetírás tudományosságának az első csírái.¹⁰ A középkori egyetemalapítások töredékes kútfői azonban megbízható